

 RICHARD J. EVANS
NA OBRANU HISTORIE

edice historické myšlení

ARGO

RICHARD J. EVANS

NA OBRANU HISTORIE

Edici řídí Martin Nodl
Přeložila Zuzana Krotovychová

Argo, 2019
Copyright © Richard J. Evans, 1997
Afterword © Richard J. Evans, 2000
Translation © Zuzana Krotovychová, 2019

ISBN 978-80-257-3006-5 (váz.)
ISBN 978-80-257-3096-6 (e-kniha)

ÚVOD

I

Tato kniha se zabývá tím, jak studujeme historii, jak ji zkoumáme a píšeme o ní a jak ji čteme. V postmoderní době se historikové musí nad těmito otázkami znovu zamyslet. Již v minulosti se samozřejmě objevilo mnoho pokusů, jak se s nimi vypořádat. Ať už je však intelektuální klima jakékoli, každá nová generace historiků se jim musí opět postavit. V současné době ovládají toto pole dvě knihy, které vyšly již před více než třiceti lety a jejichž autory jsou britští historikové Edward Hallett Carr a sir Geoffrey Elton. Kniha E. H. Carra *What is History?* našla již od svého prvního vydání v roce 1961 široké uplatnění mezi učiteli i studenty jako úvod do studia dějin a není těžké pochopit, proč tomu tak je. Carr byl historikem s bohatými zkušenostmi a se schopností utvořit si jasný úsudek ohledně složitých filozofických problémů a sdělit své myšlenky výstižným, duchaplným a velmi čtivým způsobem. Kniha *What is History?* nepromlouvá ke studentovi stejným blahosklonným tónem jako klasické učebnice dějin či úvody do studia dějepisectví. Obrací se ke čtenáři jako k rovnocennému partnerovi. Carr se pouští s mnoha jinými historiky do zapálených diskusí o podstatě dějin. Napadá a zpochybňuje přesvědčení, s nímž na univerzity přichází bezpočet studentů ze středních škol, že historie je jednoduše záležitostí objektivních faktů. Představuje myšlenku, že dějepisné knihy jsou stejně jako lidé, kteří je píší, jen produkty své vlastní doby a že jejich autoři přinášejí vlastní představy a ideologie, které vztahují na minulost.

Jako protiklad ke Carrovu relativistickému přístupu ke studiu dějin se obvykle uvádí kniha G. R. Eltona *The Practice of History*, vydaná v roce 1967. Eltonova kniha představuje břitkou obhajobu víry, že historie je hledáním objektivní pravdy o minulosti. Autor knihu optimisticky uzavírá tvrzením, že úsilí historiků bývá v tomto ohledu z větší části završeno úspěchem. I Elton byl historikem

s obrovskými vědomostmi a ve své knize nabízí mnoho dobrých rad ohledně toho, jak by se historie měla studovat, psát a vyučovat; hodně prostoru v ní ale také věnuje konkrétním historikům a způsobům, jimiž se jim podařilo či (častěji) nepodařilo dostát ideálům, které hlásali. Zatímco Carr prosazoval sociologický přístup k minulosti, podle Eltona by žádná vážně míněná historická práce neměla postrádat základy ukotvené v politických událostech. Práce, jimž takováto opora chybí, vůbec nepovažoval za opravdové historické studie. A zatímco Carr své čtenáře nabádal, aby studovali historika, dříve než budou studovat jeho „fakta“, podle Eltona je třeba se soustředit především na použité prameny, hlavního ukazatele historické přesnosti a pravdy, a historiky a jejich motivy je lepší nechat být.

Elton a Carr sice dozajista stále stojí za přečtení, je ale poněkud zvláštní, že jako základní úvodní literatura k vědnímu oboru dosud slouží dvě knihy, napsané před více než padesáti lety.¹⁾ Na mnoha univerzitách tomu tak ale nepochybně stále je.²⁾ Ačkoli někteří historikové jsou zřejmě toho názoru, že Elton i nadále představuje „konvenční moudrost v historiografii“³⁾ či (okázaleji řečeno) „*doxu* mezi profesionálními akademickými historiky“,⁴⁾ v praxi už tomu tak dávno není. Jen málo historiků by v současné době obhajovalo nekompromisní pojetí historické objektivity, jehož byl Elton zastáncem. Všeobecné rozšíření historické polemiky, která v tomto oboru zakořenila již před desítkami let, již dávno zbavilo historiky představy, že pravda leží pohřbená v pramenech a že jakmile ji historik jednou odhalí, vskutku není třeba, aby stejný proces prováděl ještě někdo další.

Nejen Eltonovy, ale také Carrovy názory se zdály být překonané již v 80. letech 20. století s příchodem teorie postmoderny, která zpochybnila většinu jejich argumentů.⁵⁾ Namísto příčin, v nichž Carr spatřoval ústřední bod historické vědy, nám dal „lingvistický obrat“ diskurzy. A historie je povětšinou chápána jako pouze jeden diskurz z mnoha. Představa vědecké historie založené na důkladném zkoumání primárních pramenů byla ostře napadena. Stále větší množství autorů věnujících se tomuto tématu popírá, že by něco jako historická pravda či objektivita vůbec mohlo existovat, přičemž Carr i Elton, každý svým způsobem, tyto dva koncepty obhajovali. Otázkou nyní tedy není ani tak „Co je historie?“, jako

spíš: „Je vůbec možné dělat historii?“ Namísto optimistické víry v pokrok tohoto vědního oboru sdílené Carrem, který jej spatřoval v rozšiřování historické vzdělanosti, i Eltonem, který jej viděl ve shromažďování historických vědomostí, jsou historikové konce 20. století sužováni chmurnou nejistotou. Kupříkladu historik idejí David Harlan v roce 1989 napsal, že historické bádání prochází „rozsáhlou epistemologickou krizí“.⁶⁾ V polovině 90. let se s tímto názorem shodují americké historičky Joyce Applebyová, Lynn Huntová a Margaret Jacobová: „Došlo k otřesení samotných vědeckých a kulturních základů historie.“⁷⁾ Další znepokojený historik podotkl, že postmoderní názor, podle něhož se jazyk nemůže vztahovat k ničemu jinému než k sobě samotnému, musí znamenat „zánik historie“ a „nevyhnutelně ohrožuje historické bádání tak, jak ho známe“.⁸⁾ Uznávaný princetonský historik Lawrence Stone varuje, že výzva, s níž postmodernismus přichází, uvrhla historickou vědu „do krize víry v sebe sama, pokud jde o to, co dělá a jak to dělá“.⁹⁾ Další autor na toto téma prohlašuje, že „historikové musí čelit zásadnímu teoretickému zpochybnění opodstatněnosti předmětu jejich práce“.¹⁰⁾ Někteří ve skutečnosti chápou toto zpochybnění jako něco víc než jen teoretickou záležitost: dle názoru jednoho historika v sobě „poststrukturalismus“ dokonce nese „hrozbu toho, že historikové přijdou o práci“, neboť připravuje jejich vědní disciplínu o její tradiční legitimitu a smysl existence.¹¹⁾ Síla a vliv postmoderní kritiky historie jsou natolik velké, že stále více samotných historiků se zřítá hledání pravdy, víry v objektivitu a usilování o vědecký přístup k minulosti. Není divu, že se tolik historiků obává o budoucnost svého oboru.

II

Tento pocit krize však zdaleka nepanuje všeobecně. Mnoho autorů mluví o tom, že v 80. a 90. letech převažuje mezi historiky lhostejnost. Zatímco americký historik idejí Allan Megill obvinil v roce 1989 historiografii ze „zapomnětlivé spokojenosti“¹²⁾ tváří v tvář postmoderní výzvě, americká medievalistka Nancy F. Partnerová označila v roce 1995 tentýž postoj za „velmi chvályhodný“ a dále

napsala: „Teoretické podkopání historie, jehož dosáhla kritika založená na jazykovém podkladu, nezaznamenalo žádný konkrétní dopad na akademickou praxi, neboť akademická obec by nic nezískala, a naopak by mohla všechno ztratit, kdyby odstranila svůj speciální viditelný kodex argumentace založené na pramenech, a otevřela se poté nevyhnutelným obviněním z podvodu, nepoctivosti a fušerství.“⁽¹³⁾

Podobně si i britský historik James Vernon v roce 1994 stěžoval na „všeobecně panující lhostejnost“ svých kolegů ve vztahu k postmodernismu. Poznamenal, že „zatímco jinde historikové alespoň diskutují o problémech psaní sociálních dějin v 90. letech 20. století, ba dokonce o tom, zda je v této postmoderní době vůbec možné psát ‚dějiny‘, úvodník 50. vydání časopisu *Social History* směle prohlašuje, že ‚sociální dějiny se rozhodně nenacházejí v krizi‘“.⁽¹⁴⁾ Další britský historik Patrick Joyce v roce 1991 poznamenal, že „vůdčí špičky akademické obce historiků se zdaleka nenacházejí v tísnivé situaci. Naopak se zřejmě cítí jistě ve své pozici proti dohadujícím se skupinám mimo ni, i když některé významné opory se zřítily, zejména ve Spojených státech.“ Podle Joyceova názoru je v Británii „převažující odpovědí naprostá lhostejnost spíše než otevřený nesouhlas“.⁽¹⁵⁾ Stěžuje si, že většina „zástupců historické profese obecně“ má sklon „naprosto přehlížet myšlenkové dějiny své vlastní doby, především pokud jde o již celá desetiletí existující zpochybnění zavedených způsobů historického myšlení, s nímž přišlo to, co můžeme volně nazvat postmodernismem“.⁽¹⁶⁾ V roce 1995 zopakoval toto své obvinění v článku vydaném v *Past and Present*, předním časopise sociálních dějin. „Časopis *Past and Present*,“ komentuje Joyce, přičemž poněkud nevděčně využívá časopis, který sloužil ke sdělení jeho argumentů, „je dobrým příkladem (...) převlečeného kabátu. Starší historikové sociálních dějin nadále zůstávají na svých pozicích, podporovaní mladší generací učenců, z velké části imunních vůči myšlenkovým dějinám naší doby.“⁽¹⁷⁾

Samozřejmě výrazem „myšlenkovými dějinami naší doby“ měl Joyce ve skutečnosti na mysli své vlastní názory. To, že se o nich diskutovalo přímo v samotném časopise, vlastně samo o sobě implicitně vyvracelo jeho stížnost. Zejména díky Joyceovu působení se tato debata v Británii postupně rozhořela a získala na síle ve stále

větším počtu odborných časopisů. Již v roce 1993 mohli dva američtí odborníci na britské dějiny postmodernismus popsat jako „v současné době všeprostupující akademický diskurz“. ¹⁸⁾ V roce 1995 byl dokonce i často pomlouvaný vydavatel časopisu *Social History* nucen připustit, že v důsledku vynoření se postmodernismu se optimismus, s nímž na konci 70. let 20. století časopis zakládal, ocitl „v troskách“. ¹⁹⁾ Na konci 90. let 20. století nemůže být tedy pochyb o tom, že se debata o historii, pravdě a objektivitě rozpoutaná postmodernismem rozšířila natolik, že ji nadále nemůže ignorovat nikdo s výjimkou největších tmářů. Stížnosti kritiků na lhostejnost a samolibost v historické obci nejsou nyní již ničím jiným než rétorickým prostředkem jak vyprovokovat ty, které kritizují, k odpovědi.

Do této debaty se krátce před svou smrtí zapojil nikdo menší než sám tradicionalista sir Geoffrey Elton, aby zdůraznil skutečnost, že mezi historiky narůstá pocit, že jejich poslání se nachází pod těžkým a bezprecedentním útokem. Elton tvrdě odsoudil postmoderní názory na historii jako „hrozné“, „ničivé“, „absurdní“ a „nesmyslné“. „Naprostý relativismus“ označil za to „nejhorší kacírství“, za „nákazu frivoliho nihilismu“, která zasahuje znepokojivě vysoké množství mladých historiků, zejména ve Spojených státech. Prohlásil, že „v bitvě proti lidem, kteří by podrobili historické bádání diktátu literárních kritiků, bojujeme my, historikové, jistým způsobem o vlastní životy. Zcela určitě bojujeme o životy nevinných mladých lidí sužovaných ďábelskými pokušiteli, kteří tvrdí, že jim mohou nabídnout vyšší formy myšlení a hlubší pravdy a porozumění – rozumový ekvivalent cracku.“ ²⁰⁾ Znepokojení však nenarůstá pouze mezi konzervativními historiky, jako je Elton. Levicově liberální historik Lawrence Stone vyzval své kolegy, aby se vyzbrojili k vyhnání nových intelektuálních barbarů od bran historického oboru. Varuje, že pokud by postmodernisté získali ještě větší vliv, „historie by se mohla ocitnout na cestě k tomu stát se ohroženým druhem“. ²¹⁾ Levicový socialista a radikální historik Raphael Samuel, zakladatel časopisu *History Workshop*, v jedné ze svých posledních publikací varuje, že „dekonstruktivistický obrat v současném myšlení“ vyzývá k tomu, aby lidé „brali historii ne jako záznam minulosti, více či méně věrný skutečnosti“, nýbrž „jako výtvor či fikci

samotných historiků“.²²⁾ Jasně dal najevo, že to je něco, co považuje za zcela nepřijatelné. Arthur Marwick, profesor historie na britské Open University a jeden z jejích zakladatelů, vyjádřil obavy, že studenti historie budou chápat postmoderní „troufalou a nepodloženou kritiku“ historie jako „matoucí“, a možná je „dokonce přesvědčí o tom, že dějiny historiků nemají žádný význam“.²³⁾ Postmoderní názory prohlásil za „hrozbu serióznímu historickému bádání“.²⁴⁾ Dva historikové z Pensylvánské univerzity dodávají, že teorie, které „tvrdí, že historikové se zabývají vytvářením – nikoli odhalováním a interpretací – historického významu, podkopávají naši autoritu, tajuplnost našeho poslání, samotný smysl naší práce“.²⁵⁾

Když tolik historiků dává takhle zoufalá varování vyjádřená takto barvitými a znepokojivými slovy, očividně se odehrává něco zásadního. Nikdo by neměl pochybovat o tom, že postmoderní výzva historickému bádání, tak jak jej odlišnými způsoby prezentovali Carr a Elton, představuje závažný problém. Někteří ze zmíněných intelektuálních barbarů u bran historického oboru tam postávají se zřetelně nepřátelskými úmysly. „Západní historiografie se ocitla za zenitem“,²⁶⁾ prohlásil vítězoslavně nizozemský postmodernista Frank Ankersmit v roce 1990. Podobně se vyjádřil také Keith Jenkins, autor dvou nedávných postmoderních kritik dějin, když v kritice Carrovy práce vydané roku 1995 souhlasně prohlásil: „Dosáhli jsme konce modernistických pojetí dějin.“²⁷⁾ Patrick Joyce vyjádřil názor, že „současná historie“ ve smyslu toho, jak se dnes historie dělá v praxi, „je sama ve skutečnosti produktem modernity“, a tudíž je součástí intelektuálního světa, jehož místo nyní přebírá postmoderně.²⁸⁾ Geoff Eley a Keith Nield, dva britští historikové snažící se o usměrnění této debaty, poznamenali k oběma válčícím stranám: „Teoretická povýšenost informuje o znovuzpochybnění metodologického konzervatismu, a ten odpovídá vzdorovitým řevem. Mezi nimi se rozprostírá ticho, bariéra, kterou s takovýmto přístupem není možné překonat.“²⁹⁾

Pálení mezioborových mostů však pro historiky nikdy nebylo dobrým nápadem. Po celá staletí měli nesmírný prospěch z pronikání sousedních disciplín, počínaje filologií, z níž pocházejí metody pramenné kritiky, spojené se jménem velkého německého historika Leopolda von Rankeho v 19. století, a dále ekonomie, sociologie,

antropologie, statistiky, zeměpisu, psychologie a dalších cizích vlivů, které se s časem přidávaly. Lawrence Stone byl sám v minulosti jedním z hlavních obhájců – a praktiků – otevírání historie vlivům sociálních věd. Proč se tedy neotevřít také vlivům literární kritiky a lingvistické analýzy? Historikové by se měli snažit mezi zamořujícími davy sémiotiků, poststrukturalistů, stoupenců nového historismu, foucaultistů, lacanistů a dalších více rozlišovat. Někteří z nich by se mohli projevit coby přátelštější či užitečnější, než se na první pohled může zdát.

Navíc otázky, které podněcují – o tom, zda je či není možné dosáhnout objektivního vědění, o prchavé a relativní povaze pravdy, o obtížích spojených s rozlišováním mezi skutečností a fikcí – nevyzývají pouze k tomu, aby historikové přezkoumali teorii a praxi svého vlastního oboru; mají také širší dopady, sahající daleko za hranice akademického a univerzitního života. V tomto smyslu otázka po tom, jak historikové přistupují k získávání vědění o minulosti a zda vůbec mohou v tomto svém počínání někdy zcela uspět, symbolizuje mnohem širší problém toho, nakolik může společnost vůbec dosáhnout takové objektivní jistoty o velkých otázkách naší doby, která by mohla sloužit jako spolehlivý podklad pro přijímání zásadních rozhodnutí o naší budoucnosti ve 21. století.

III

V mnoha ohledech dává smysl přistupovat k takto obsírným otázkám tak, že se podíváme, jakým způsobem získáváme vědění o minulosti. Mnohé problémy spojené s odkrýváním pravd o současné společnosti a politice se velmi podobají těm, s nimiž se musejí potýkat historikové. Minulost před nás ale klade více obtíží, neboť už tu s námi není. Navíc teorie a dějiny historie se od dob Carrova a Eltonova působení staly zcela odděleným odvětvím studia. Za tu dobu si tento předmět vyvinul vlastní koncepty a žargon, což jej pro lidi zvenčí často činí jen těžko srozumitelným. Někteří jsou ve skutečnosti toho názoru, že povaha historického vysvětlení by jako téma měla být přenechána filozofům. Jak víme o minulosti, co je to historická kauzalita, jak definujeme historický fakt, zda existuje

historická pravda a objektivita – to jsou všechno otázky, které většina historiků s radostí odsunula stranou s tím, že je jen zbytečně rozptylují od jejich hlavní práce v archivech.³⁰⁾ Jeden pozorovatel správně poznamenal, že „mnozí historikové mají instinktivní sklon chápat filozofickou a metodologickou kritiku své práce nepřátelsky a často by se nejraději spoléhali jen na ‚selský rozum‘“.³¹⁾ A těch několik málo historiků, kteří se skutečně odvážili psát o své vědní disciplíně, se za to mnohdy nesetkali s přílišným uznáním svých kolegů. Oxfordský odborník na francouzské dějiny Theodore Zeldin poznamenal, že „historikové pravděpodobně nedokáží vysvětlit svou vlastní práci o nic spolehlivěji, než by politikové dokázali vysvětlit své politické strategie“.³²⁾ Nebo můžeme použít oblíbenou analogii jeho bývalého kolegy Normana Stonea: „Žádat profesionálního historika, aby se vyjádřil k tomuto tématu, je pravděpodobně stejně velkou chybou, jako kdybychom se malíře zeptali na jeho názory na estetiku.“³³⁾

Samozřejmě jen velmi málo profesionálních historiků má nezbytné odborné znalosti k tomu, aby mohli o teorii dějin diskutovat na takové úrovni, jakou by kvalifikovaný filozof považoval za přijatelnou. Na druhou stranu úroveň abstrakce, na níž se většina prací o historické epistemologii pohybuje, je natolik teoretická, natolik vzdálená skutečným problémům, s nimiž se historikové v praxi potýkají, že tento předmět studia má obecně jen malý praktický význam pro to, co historikové doopravdy dělají.³⁴⁾ Jeden z mála učenců 20. století, který byl stejně zkušený v oboru historie i filozofie, R. G. Collingwood, byl jak autorem knihy *Oxford History of Roman Britain*, tak proslulého filozofického traktátu *The Idea of History*. Neexistuje však ani náznak toho, že by se tyto dvě knihy k sobě jakýmkoli způsobem vztahovaly; klidně je mohli napsat dva různí lidé. Jeden historik dějin ve skutečnosti poněkud povýšeně prohlásil, že „filozofové se o dějiny zajímají pro své vlastní účely: instrumentální hodnota jejich bádání – či její nedostatek – je pro historii zcela nahodilá“.³⁵⁾ Není tudíž divu, že dialog mezi filozofy a historiky často vypadá jako rozmluva mezi hluchými.

Někteří historikové dokonce zpochybnili právo těch, kteří do jejich oboru nepatří, vůbec psát o podstatě historického vědění a vysvětlení. Nemělo by být překvapením, že sir Geoffrey Elton se řadil mezi ně. Opět se dopustil pálení mezioborových mostů, když

prohlásil, že „není důvod, proč by se neměl zkoumat způsob uvažování a postupování velkých historiků (nebo i těch menších). Takové bádání je ale bezvýznamné, pokud ho neprovádí někdo, kdo může prokázat, že z vlastní zkušenosti ví, co práce s prameny, které nám zanechala minulost, ve skutečnosti obnáší.“³⁶⁾ Jinak řečeno, pouze historikové mají dostatečnou kvalifikaci na to, aby mohli mluvit o historii. Tento názor jen o málo umírněněji opakují i další, kupříkladu Arthur Marwick. Dokonce i velký francouzský historik Fernand Braudel jednou prohlásil, že „historii jako vědní disciplínu není možné porozumět, pokud ji člověk sám nedělá“.³⁷⁾ Na to ale Hayden White, vlivný americký autor zabývající se teorií dějin, přednesl nabízející se námitku, že „pokud historikové trvají na tom, že pouze oni sami vědí, co doopravdy dělají, je to stejné, jako kdyby se vědci bránili tomu, aby jejich práci studovali sociologové, etnografové, filozofové a *historikové*“.³⁸⁾ Historikové tedy upírají ostatním disciplínám právo, které si sami nárokují.

White se dozajista nemýlí, když trvá na tom, že historikové – učitelé stejně jako studenti – se mají hodně co naučit od lidí mimo svůj obor. Navíc, slovy Raymonda Martina: „Pokud jde o pochopení *minulosti*, historikové jsou uznávanými odborníky. Ale ve vztahu k tomu, *jak chápeme minulost*, žádnými odborníky nejsou.“³⁹⁾ Americký věrozvěst kvantitativní historie Robert Fogel ve světle toho všeho poněkud chmurně prohlásil, že historikové mají na výběr: „Buď budou ignorovat filozofy a pokračovat v tom, co dělají, což by ale mohlo znamenat, že budou pokračovat ve své práci, aniž by chápali, jak tuto práci dělají, nebo odloží své náčiní a poslechnou si, co jim filozofové chtějí říci, ale v tom případě už se svého náčiní pravděpodobně nikdy znovu nechopí.“⁴⁰⁾ Tuto zoufalou radu však popírají početné příklady profesionálních historiků, kteří dokázali učinit obojí. Rostoucí počet učenců, možná v odpověď na výzvu postmodernismu, cítí povinnost zamyslet se nad povahou díla, jemuž se věnují. Čím častěji k tomu dochází, tím lépe. Jak prohlásila skupina tří amerických historiček v nedávno vydané knize: „Je načas, abychom se my, historikové, chopili odpovědnosti a začali vysvětlovat, co děláme, jak to děláme, a proč má naše počínání smysl.“⁴¹⁾

Postmoderní kritici dějin a historického bádání někdy pro jistotu zavrhuji názory profesionálních historiků jako něco, co stejně nemá

cenu poslouchat (samozřejmě pokud nekriticky nepřijmou myšlenky předkládané samotnými postmodernisty). „Ti, kteří ohlašují nástup postmodernismu,“ poznamenal Perez Zagorin, významný americký odborník na Anglii 17. století, často tvrdí, že ho „nelze přestát“.⁴²⁾ To je pravda. „Časy se změnily,“ prohlásil Patrick Joyce, „a historikové se jednoduše musí naučit držet s nimi krok.“⁴³⁾ Keith Jenkins naplno prohlásil, že „dnes žijeme ve všeobecně panujících podmínkách *postmodernity*. V tom nemáme na výběr, neboť postmodernita není ‚ideologie‘ či postoj, pod který se můžeme či nemusíme podepsat; postmodernita je právě panující stav: je to náš osud.“⁴⁴⁾ Proto je naprosto zbytečné debatovat o tom, zda ji máme či nemáme přijmout. *Postmodernita* je ale jen slovo, které používáme k popsání něčeho, čehož přítomnost v naší společnosti někteří již rozpoznali, zatímco jiní ji stále zpochybňují. Vzhledem k tomu, jaký důraz kladou postmodernisté na proměnlivou povahu konceptů a na nepřímý, podmíněný, nebo dokonce nahodilý či zcela neexistující vztah slov ke skutečnosti, dogmatický a nesmlouvavý tón Jenkinsova tvrzení o tom, že postmodernita je nespornou životní skutečností, zní poněkud nepatřičně z úst zapřísažného obhájce takovýchto názorů.

Navíc skutečnost, že se určitý myšlenkový směr zdá být neodolatelým, ještě není důvod k tomu, abychom mu bez boje podlehli. Aby to snad nevyznělo jako odkaz mého vlastního vzdělání v Oxfordu, pověstného domova ztracených případů, dovoluji mi zmínit se o jiném myšlenkovém směru, který se kdysi přehnal jako smršť, všechno pohltil a nakonec odezněl. Ve 20. a 30. letech 20. století naprostá většina německých historiků věřila v nadřazenost role zahraniční politiky v utváření národních dějin a spojila to s politickým úsilím poskytnout historické argumenty, na jejichž základě by bylo možné upravit Versailleskou smlouvu a znovu získat území, která jejich země ztratila na konci první světové války. Německá historiografie bránila v kariéře těm, kteří smýšleli odlišně, a s výjimkou pouhé hrstky jejich členů dobrovolně spolupracovala na nacistickém převzetí moci a na nacifikaci univerzitního vzdělání. Byl to ale důvod se podřídit? A nepoškodil snad tento neodolatelý směr kvalitu a pověst německého historického bádání na celou jednu generaci? Samozřejmě by bylo přehnané přirovnávat postmodernismus

k fašistické ideologii. Skutečným závěrem, který bychom z tohoto příkladu měli vyvodit, je nepochybně to, že argumenty a teorie, jakkoli převažující v intelektuálním životě své doby, musí být posuzovány na základě svých vlastních předností, nikoli nekriticky přijímány jenom proto, že za nimi stojí většina. Podobně někteří obhájci postmodernismu mají sklon tvrdit, že tento spor už dávno vyhráli, a že tudíž nemá žádný smysl, aby se to historikové nadále snažili popřít.⁴⁵⁾ Ve skutečnosti ale odpovědi historiků přinejmenším na některé postmoderní kritiky dějin přiměly postmoderní teoretiky změnit pozici v některých základních ohledech, stejně tak jako tyto kritiky donutily ke změně pozice samotné historiky. Jinak řečeno, už se nejedná o rozmluvu mezi hluchými, nýbrž o skutečnou diskusi. Samotní historikové představují pro tuto diskusi významný přínos. Teorie dějin je příliš důležitá na to, abychom ji přenechali teoretikům. Profesionální historikové možná nemají bohem daný monopol na to smysluplně se k těmto otázkám vyjadřovat, nesporně však mají stejné právo se nad nimi zamýšlet a psát o nich jako kdokoli jiný. A jejich zkušenost s prováděním historického výzkumu by měla znamenat, že mohou přispět něčím, co ostatní, kteří tuto zkušenost nesdílejí, nemohou nabídnout.